

2. janvāris 2025



[Toms Čevērs](#)

[Teātra kritiķis](#)

Svētki par katru cenu

Recenzija par Latvijas Nacionālā teātra izrādi “Lieliskais Getsbijs” Indras Rogas režijā

Laime vai šķitums. Košos papīros ietīti solījumi, kuru tukšo skaņu klausītāji izliekas nedzirdam. Mūzika un gaismas, kas, piešķirot takti un spožumu, ļauj noticēt savu vēlmju īstenošanai. Šie vārdi šodien raksturo ne mazāk kā acīmredzot 20. gadsimta divdesmitos gadus, kad, pārvarot kolektīvo traumu, šķiet, neapzināti tika svinētas līdz tam nebijuša mēroga kara beigas un vienlaikus – tik negausīgi, it kā nojaušot par nākamo tuvojošos globālo traģēdiju, kas pārspēs visu līdz tam cilvēces pieredzēto.

Tuvojoties svētku laikam, Latvijas Nacionālā teātra Lielajā zālē režisores Indras Rogas vadībā tapis ambiciozs Frānsisa Skota Ficdžeralda starpkaru dzīvesziņu spoguļošā romāna “Lieliskais Getsbijs” iestudējums. Tam sagatavota žilbinošos vākos greznota izrādes programma, kuru pasniedz baltos cimdos, un zelta lietus virs skatītāju galvām, kas nolīst līdz ar pirmajām notīm, ko dzīvajā izpildījumā atskaņo džeza grupa *Big Al & The Jokers* ar jau pazīstamo lietuviešu solistu Aļģirdu Šuminsku priekšgalā. Pilnīgai bezrūpībai vēl tikai pietrūktu glāze spirta kokteiļa uz saimnieku rēķina, teiksim, *French 75* no šampanieša, džina un ar citrona šķēli.

Izrāde ir uzskatāms Indras Rogas rokraksta paraugs – uz skatuves valda nebeidzama burzma, vizuāls, muzikāls un horeogrāfisks pārsātinājums visā izrādes gaitā, un arī šajā reizē režisore ir izvēlējusies paildzināt izrādes noslēgumu, izspēlējot vairākus finālus.

Jāatzīst, ka šobrīd meklēt skatuvisko izteicēju šim literārajam darbam *a priori* ir riskants uzdevums, ja atceramies, ka pirms desmit gadiem ar nesalīdzināmiem finansiāliem līdzekļiem, līdz sīkākajai detaļai izstrādājot bagātīgi izskaistinātu un idealizētu laikmeta novilkumu, dzīves svētkus jau noorganizēja kino režisors Bazs Lurmens ar Leonardo di Kaprio un Keriju

Maliganu galvenajās lomās. Filma saņēma Amerikas Kinoakadēmijas balvas par labākajiem kostīmiem un mākslinieku darbu.

Tikmēr šeit scenogrāfs Mārtiņš Vilkārsis ir bijis lakonisks, ļaujoties labi zināmiem priekšstatiem par šim laikam raksturīgo *Art Deco* stilu. Spožas zeltītas līnijas, kuras laistās Oskara Pauliņa gaismu risinājumos, simetriskos motīvos ierāmē plašo skatuves telpu ar mūziķiem iekārtotu balkonu. Tā līdzinās kāda mūzikhola zālei, kuru no abām pusēm ieskauj kāpnes un kuras centrā no skatuves gala sienas noraugās laikmeta nerimstošo pulsu vērojoša acs ar dekoratīvām video projekcijām, kuru autors ir Toms Zelģis. Visi priekšnoteikumi dzīves svinēšanai ir sagatavoti, lai gan funkcionalitāte nav šī komerciālā un straujo popularitāti un pielietojumu dažādās dzīves jomās reiz iemantojušā stila raksturīgākā iezīme.

Annas Heinrihsones kostīmos izmantoti modes vēsturē atpazīstami silueti un aksesuāri, bet vienīgi galveno sieviešu tēlu garderobē ir jūtama brīvā lidojumā atraisīta mākslinieces fantāzija. Plašā kordebaleta apģērbšana ir izaicinājums, kur šoreiz ir pietrūcis personiska skatījuma un, iespējams, arī resursu, jo tā tērpi arī no attāluma drīzāk liecina par vāji slēptu trūkumu, nevis par izaicinoši ekstravagantu gaumi.

Interesanti, ka neilgi pirms pirmizrādes vērās Latvijas Nacionālā Mākslas muzeja Lielās izstāžu zāles durvis par godu šī paša laika dzīves izjūtas atklājējam Latvijas mākslā, proti, māksliniekam Ludolfam Libertam. Izstāde “Ludolfs Liberts (1895–1959). *Art Deco* hipnotiskais spožums”, kurā galvenokārt izstādīti viņa veidoti scenogrāfijas un kostīmu meti no operām, operetēm un baletiem, ir negaidīti statiska. Uzlūkojot neskaitāmos divdimensionālos attēlus pie zāles baltajām plaknēm, šī mākslas stila iztēli rosinošajai hipnotiskajai iedarbībai nākas ticēt uz vārda...

Arī par izrādi nākas vairāk domāt, nevis to piedzīvot, par spīti tam, ka tajā bez aktieriem ir piesaistīti turpat divdesmit jaunības degsmes uzkurināti Latvijas Kultūras akadēmijas studenti, kuru vidū topošie aktieri un režisori, kā arī jaunie horeogrāfi. Ar horeogrāfes Ingas Raudingas līdzdalību režisore viņus izmanto kā deju grupu, citkārt kā cirka artistus bez jēlkādas individualitātes. Netop skaidrs, vai lokanās gerlas un manierīgie dendiji – šī pagājušā gadsimta eskeipistu paaudze – apzināti tiek rādīti kā nepiesātināma un mūžīgās dzīves slāpēs nogurdināta masa, kura, zobus atiezusi un ekstremitātes sasprindzinājusi, steidz aizmirsties mūzikā, izpildot labi izkalkulētus deju soļus.

Iespējams, režisorei ir bijis padomā rekonstruēt apskatāmajos platuma grādos savulaik populāro trauksmaino rēviju gaisotni, kur tika kombinēti dažādi skatuves mākslas veidi tautas izklaidēšanai. Taču steigā atrādītās un skatītāja tikpat ātri iepazītās jauniešu akrobātiskās prasmes drīzāk tiek prezentētas, nevis izdzīvotas kā īstenības diktēta iekšēja nepieciešamība. Līdz ar to izrādi raksturo ne fiziska, bet mākslinieciska pasivitāte. Tādēļ vēlāk salīdzinoši neilgā skatuves laika aizpildīšanas nolūkos neskaitāmas reizes ekspluatētās dejotāju ritma izjūtas paraugdemonstrējumi sāk garlaikot un liek pat just līdzīgu mākslinieku neveiksmīgajiem centieniem iekustināt publiku. Ir sevišķi grūti atgūt tās uzticību pēc tam, kad kādā no neprātīgās uzdzīves epizodēm no grīdas ar dobjū troksni atlec plastmasas glāze...

Režisorei par katru cenu cenšoties atrast vietu katram romāna varonim, var saskaitīt gandrīz divdesmit izrādē nodarbinātus štata aktierus. Taču viņiem nav dotas iespējas pieskarties kādam no pašas režisores dramaturģiskajam romānā sakņotajiem pārdomas rosinošajiem jautājumiem, kuri balstās sava laika realitātē, bet ir uzmanības vērti arī šodien, kā vīrieša un sievietes attiecības, seksualitāte un sociālā spriedze uz vēsturisku pārmaiņu fona. Nojaušams, ka radošās komandas izvēlētais izrādes atslēgas vārds ir dvēseles bads pārticības apstākļos. Bet uz skatuves arī šādam tukšumam, lai tas kļūtu par zīmi, ir jābūt papildītam, un ar forsētu glamūru nav pietiekami.

Tādus aktierus kā Normunds Laizāns, Gundars Grasbergs, Daiga Kažociņa un Dita Lūriņa vai Maija Doveika uz skatuves var pat nepamanīt, ja skatītājam nācies aizmirsties, no apgērba lasot nost zeltītā papīra strēmēlītes. Jurim Lisneram ir atvēlēts mazliet vairāk laika, kurā aktieris rada šķebinoši spilgtu atvaļinātas kriminālās autoritātes tēlu, aiz kura vēl spoži vīd izvirtusi pagātne. Otrajā plānā daži stīvi uznācieni ir atvēlēti apkārtējā ārprāta izbiedētajam Getsbija sulainim Ulda Anžes atveidā, bet tikmēr kaut kur pustumsā klīst Ivars Kļavinskis, Mārtiņš Brūveris, Kārlis Reijers, Sanita Paula, Līga Zeļģe un Agate Marija Bukša, brīžam tomēr izcīnot sev vietu pirmajās rindās.

Lai stāsts virzītos uz priekšu, bez protagonistiem nevar iztikt, bet viņiem šajā versijā režisore ir pievērsusi tik maz uzmanības, ka par viņu piensumu izrādes kopējai jēgai nav daudz ko pateikt. Varam tikai minēt, kādēļ Jēkaba Reiņa mīklainais jaunbagātnieks Getsbijs ir lielisks un kādos nebeidzamos pasakainos sapņos maldās viņa sen mīļotā Madaras Reijeres Deizija, kuru

kā dīvu uzņem jebkurā kompānijā. Aizraujošāk ir sekot līdz Egila Melbārža vīrišķīgā Toma aizvainotajai personai, kad viņš temperamentīgi reaģē uz Getsbija naivajiem viņa sievai Deizijai veltītajiem mīlestības apliecinājumiem un iesaistās mīlas trijstūrī ar saviem kalpotājiem – Evijas Krūzes saimnieci Mertlu un Raimonda Celma neaptēsto auto mehāniķi Vilsonu. Dzīvei tuvākas emocijas spējusi atraisīt arī Liene Sebre emancipētās golferes Džordanas tēlā, lai gan šajā varonē vēlētos redzēt vēl vairāk nekaunības, ja jau viņa ir metusi izaicinājumu mietpilsoniskas sabiedrības priekšstatiem par sievietes vietu sabiedrībā. Savukārt Uldis Siliņš vēstītāja Nika lomā, kura dēļ par šo stāstu mēs vispār uzzinām, kā allaž sevi netaupīdams, dara visu iespējamo, lai šo uz skatuves valdošo jūkli, kas kustas uz visām pusēm, bet netiek uz priekšu, izkustinātu no vietas.

Romāna sižets nav no tiem sarežģītākajiem, bet izrādē tam tikai ar grūtībām var izsekot līdz, par notikumu pavērsieniem nejauši uzzinot no šo varoņu garām skrejošām replikām. Rezultātā iestudējums faktiski nevēsta neko un diemžēl arī neaizkustina it nemaz, neraugoties uz stāsta atrisinājumā pieredzētajām nejaušajām, bezjēdzīgajām un teatrāli izspēlētajām nāvēm, kuras nokauj jaunus un spēcīgus cilvēkus. Zīmīgi, ka laicīgajai dzīvei vēl nenozīmīgāku lomu piešķir režisores izvēle izrādes noslēgumā Getsbijam dot iespēju atdzimt – nu jau kā māksliniekam mūziķu ielokā ar grūti izskaidrojamu smaidu uz lūpām, kas, iespējams, liecina par atbrīvošanos no nepiepildītās dzīves nepanesamā smaguma.

Neraugoties uz minēto, izrāde paradoksālā kārtā visai precīzi liecina par mūsdienām. Par skandaloziem virsrakstiem un izaicinošiem attēliem no bomonda dzīrēm. Tīmeklī uz tiem var negribīgi uzklikšķināt, lai saprastu, ka tikpat labi to varēja arī nedarīt, jo diezin vai tur nobēdzināti dvēseles kliezieni.